

مانیفست روحانیت

رضا غلامی

تاریخ ایران تقریباً در تمام ادوار آن به‌ویژه پس از گسترش آیین تشیع در کشور گواه حضور مردانی است که تمام اهتمام خود را صرف دفاع و صیانت از اسلام و ایران نموده‌اند. تقریباً هیچ‌کس بعدی از زندگی اجتماعی، فرهنگی و حتی سیاسی مردم را نمی‌توان یافت که اولاً تأثیر آموزه‌های دینی در آن مشهود نباشد و ثانیاً برقراری این ارتباط، تعامل و کنترل را روحانیون برعهده نداشته باشند. کافی است نگاهی به تاریخ معاصر ایران بیاندازیم. در واقعه تحریم تنباکو، مشروطه، ملی شدن نفت، قیام پانزدهم خرداد و از همه مهمتر انقلاب اسلامی می‌توان نقش برجسته و ردپای روحانیت را به‌وضوح مشاهده کرد. از آنجاکه کارکرد فوق‌تنها محدود به گذشته نبوده و این کشور همواره به ایفای نقش روحانیان نیازمند می‌باشد و همچنین به دلیل آنکه پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به‌ویژه در سالهای اخیر روحانیت شیعیه وارد مرحله تعمیق و ثبات اندیشه مترقی دینی خود شده است، نگاهی دقیق به، قوتها، ضعفها، اهداف، سازمان روحانیت ایران خواهد توانست ضمن ارائه الگویی مناسب، جامعه ما را در سالهای پیش‌رو از روحانیونی به‌مراتب آگاه‌تر و هماهنگ‌تر با مقتضیات و نیازها بهره‌مند سازد. علاوه بر این، تبیین این موضوع به ارزیابی صحت عملکرد افراد و مسئولینها نیز کمک شایانی نموده و نگاه مردم به روحانیت را از سطح به عمق مستقل می‌نماید.

گفتار پیش‌رو که یکی از جدیدترین رویکردها به سازمان و مختصات روحانیت در مقطع کنونی است در همین راستا تقدیم شما می‌گردد با این امید که فتح بابی باشد جهت مطالعات گسترده‌تر علاقمندان به تاریخ و مذهب این سرزمین.

■ ■ ■

رسالت روحانیت

حراست از ساختارها و مفاهیم دین و تبیین و ترویج آن در سطوح مختلف زندگی فردی و اجتماعی.

اهداف

۱. ساماندهی و تبیین معارف دینی با در نظر گرفتن مقتضیات زمان و نیازهای نوین.
۲. ترویج و تبلیغ پیامهای دین به مخاطبان.
۳. حراست از چارچوب و اصول دین در نظر و عمل و زدودن خرافه‌ها و پیرایه‌های موهوم از آن.

۴. تلاش برای ایجاد زمینه مساعد در راستای تحقق اهداف دین و اقامه شاعر اسلامی در زندگی فردی و اجتماعی و زمینه‌سازی برای ظهور مهدی موعود(عج) و تحقق حکومت جهانی آن حضرت.

۵. تلاش برای رفع موانع موجود بر سر راه توسعه کمی و کیفی دین در زندگی فردی و اجتماعی.

منابع جهت گیری فکری

الف - فلسفه و حکمت اسلامی ب - فقه پویا و کارا ج - اخلاق اسلامی؛ که البته هر سه این منابع نیازمند بازپژوهی می‌باشند.

تعریف روحانی

استفاده از عنوان روحانی برای فرد دارنده رسالت و اهداف مزبور (بر حسب مراتب) بی‌ارتباط با تفکر و مشی این فرد نیست. در این عنوان، همسو با معنای لغوی آن، پرهمیز از دنیاجویی و اشتیاق به امور معنوی و روحانی در زندگی فردی و اجتماعی شخص دارنده آن، جزء مختصات ذاتی فرد قلمداد می‌شود که در صورت از میان رفتن این خصیصه در یک شخص روحانی (به هر دلیل) عملاً فرد مزبور از مسئولیت مقتضی اطلاق این عنوان خلع می‌شود. براین اساس روحانی فردی است که در محدوده پیگیری اهداف مورد اشاره حرکت و تلاش کرده و دارای ویژگیهای معنوی و اخلاقی برجسته باشد. باید توجه داشت، قرار گرفتن در کسوت روحانیت، مشمول اعطاء، هیچ‌گونه امتیاز اجتماعی خاص نمی‌شود. احترام و علاقه مردم به روحانیان در کشورمان بیش از هر چیز از سه عامل اصلی منشا گرفته است:

۱. در فرهنگ و سنت ایرانیان، احترام و تجلیل از علما و دانشمندان وجود دارد و در این میان، عالم دین از ارزش خاصی برخوردار است.
۲. پذیرش این مسئولیت مهم و موثر از ناحیه روحانی، وی را از جایگاه معنوی در نگاه مردم برخوردار می‌سازد و از آنجا که خود دین در قلب مردم در جایگاه نخست قرار دارد، مروج و حافظ آن نیز حائز احترام خواهد بود.
۳. خدمات روحانیت جهت رسیدگی به امور مستمندان و ستمدیدگان و نیز کوشش جهت رفع تبعیض و فساد در جامعه و حتی ایثار در این راه، این مقام را همواره در نگاه مردم دوست‌داشتنی کرده است.

تعریف سازمان روحانیت

جایگاه والای روحانیت یک صنف یا شغل نیست

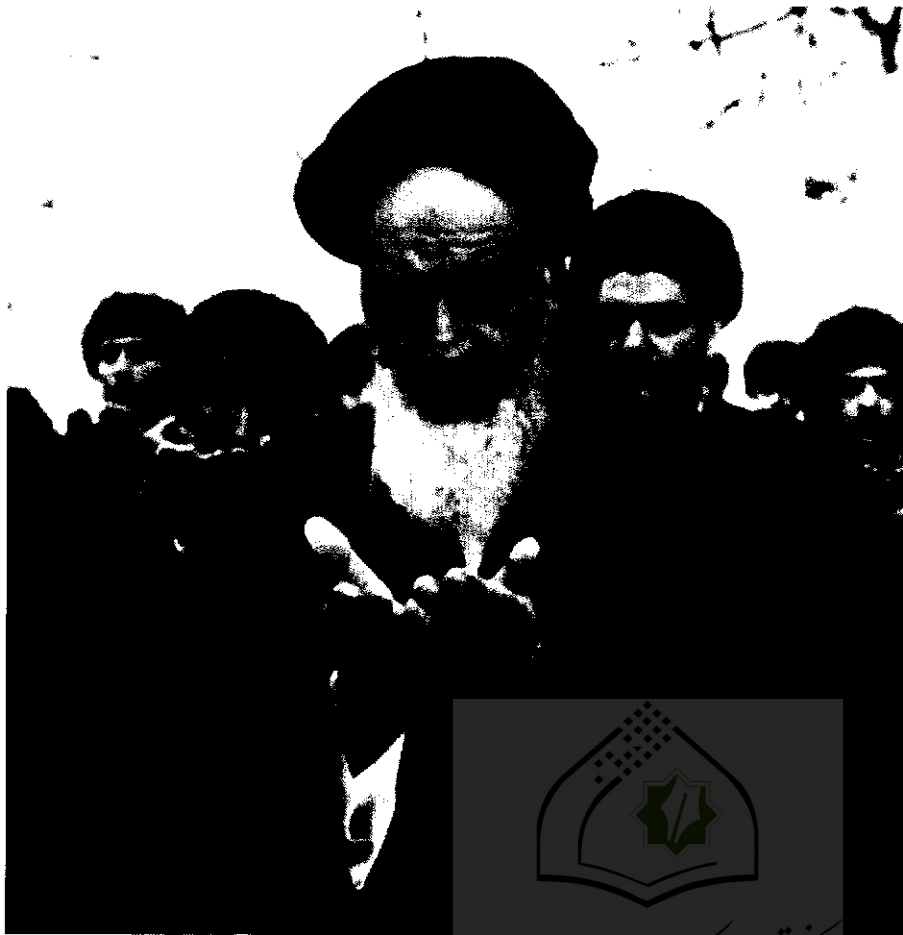
که نیازمند اتحادیه صنفی باشد بلکه یک وظیفه است که بر حسب ضرورت عقلی و شرعی بر دوش افراد داوطلب و علاقمند نهاده شده و از این جهت جامعه اسلامی مرهون افرادی است که به نیابت از سایر اعضا، جامعه این وظیفه مهم را بر دوش می‌کنند. نباید اینگونه پنداشت که قرار گرفتن بخشی از اعضا جامعه در این سمت، هرگز به معنی رفع مسئولیت از سایرین در مسیر حفظ و ترویج دین نخواهد بود و قرار گرفتن در این مقام تنها به منزله تمحض، تمرکز و ورود تخصصی در این عرصه خطیر تلقی می‌شود. براین اساس باید گفت: سازمان روحانیت بر فرض وجود خارجی، سازمانی است که بدون سلب استقلال فکری و عملی از روحانیان، سعی دارد زمینه‌ای را ایجاد کند که ایشان قادر باشند مأموریت خود را به نحو سازمان یافته و به دور از هرگونه تفرقه و ناهماهنگی در تحقق رسالت و اهداف یادشده انجام دهند. مقاله پیش‌رو سعی دارد با نگاهی حرفه‌ای و تخصصی، با لحاظ لزوم حفظ وضعیت فعلی، از سازمان روحانیت ترسیمی ارائه دهد که این سازمان بتواند با تمرکز بودجه و امکانات، از هرگونه پراکنده کاری جلوگیری نموده و حرکت روحانیت را هدفمندتر از گذشته نماید. البته شرح این تشکیلات خود نیازمند مقالات جداگانه خواهد بود.

وظایف سازمان روحانیت

۱. جذب، آموزش و پرورش افراد روحانی در سطوح مختلف و نیز کوشش برای ارتقاء علمی و مهارتی طلاب و فارغ‌التحصیلان در حوزه‌های مرتبط^۱
۲. ایجاد هماهنگی و انضباط در حوزه آموزش، پژوهش و تبلیغ دین.
۳. شناسایی و معرفی راههای جدید در جهت گسترش کمی و کیفی فعالیت روحانیان.
۴. برقراری ارتباط روشنند میان روحانیت و حکومت صالح جهت تحقق اهداف و مأموریتها.
۵. ساماندهی و مدیریت منابع مالی روحانیت در مسیر تحقق رسالت و اهداف.
۶. حمایت و تشویق عناصر کوشا و ممتاز و عزل و معرفی عناصر نامطلوب.

لباس روحانیت

لباس روحانیت بونیفرمی است برای روحانیان که در حقیقت، معرف سمت و جایگاه فکری و عملی

آنها در جامعه می‌باشد تا شناسایی و دسترسی مردم به ایشان با سهولت بیشتری صورت گیرد. از آن جهت که از سویی این لباس شبیه به لباس پیامبر اکرم (ص)، ائمه اطهار (ع) و اصحاب صالح (س) و از دیگر سو، دارای ویژگیهای مورد توصیه شرع و اخلاق اسلامی می‌باشد، در طول تاریخ، همواره از ارزش ویژه‌ای برخوردار بوده و می‌باشد. البته بدیهی است که صرف پوشیدن این لباس ارزش خاصی برای فرد دارنده آن ایجاد نخواهد کرد بلکه التزام فرد مزبور به اصول و قواعد مقتضی سمت روحانیت، تنها عاملی است که فرد دارنده لباس و خود لباس را تماماً دارای ارزش می‌نماید.^۲

انواع و عرصه‌های فعالیت

۱. پژوهش و پژوهشگری؛ به منظور بازپیرایی ذخایر فکری و نوآوری و گره‌گشایی در قلمرو معارف اسلامی برحسب نیازهای روز.
۲. تبلیغ؛ به منظور شرح و عرضه مداوم پیام اسلام به مخاطبان و ایجاد زمینه فکری - فرهنگی برای تحقق اهداف اسلامی در زندگی فردی و اجتماعی که امر مهم آموزش و تربیت نیز در این بخش می‌گنجد.
۳. رسیدگی و پیگیری امور مستمندان و مظلومان و تلاش جهت رفع نیازها و احقاق حقوق آنها و نیز ایجاد زمینه عدم تسلط کفار و مستکبران بر امور فردی و اجتماعی مسلمین.
۴. سایر امور و سمتهایی که شرع، فرد دارنده آن را لزوماً از میان دارندگان مختصات یک روحانی با مراتب مقتضی تعیین نموده است؛ مانند: مقام قضاوت.

■ یکی از دلمشغولی‌های یک روحانی باید پرداختن به افرادی باشد که به هر دلیل امکان جذب آنها تاکنون فراهم نشده و یا شبهات و سوءبرداشتهایی درباره دین به ذهن آنها رسوخ کرده است

سازمان روحانیت است. با به کار گرفتن چنین عنصری، مسلماً دست‌یابی به این هدف دشوار نخواهد بود.

۳. استقلال و خودگردانی مالی:

پرواضح است که افراد روحانی در قبال انجام وظایف خود، هیچ‌گونه مطالبه مادی از مردم ندارند، ضمن آن که دین به‌منظور تامین مایحتاج معیشتی روحانیونی که تمام وقت خود را صرف تحقق اهداف روحانیت می‌کنند پیش‌بینی لازم را نموده است. البته، مباحث مربوط به منابع مالی روحانیت از جمله مسائل مهمی می‌باشد که همواره مورد توجه صاحب‌نظران بوده است. عدم استفاده از منابع دولتی با این استدلال که امکان دارد استقلال فکری و عملی روحانیان را به مخاطره اندازد و همچنین احتمال وابستگی مستقیم این مروجان به مردم به‌ویژه عناصر ثروتمند و در نتیجه عدم رعایت حرمت و شان مبلغ و مروج دین، به‌گونه‌ای که فرد روحانی را در امور محتوایی نیز تاثیرپذیر نماید،

مختصات سازمان روحانیت (فکری و عملی)

۱. برخورداری از اهداف، سیاستها و برنامه روشن و کارآمد:

سازمان روحانیت باید مظهر انضباط و مدیریت روشمند باشد. لذا وجود اهداف دقیق، سیاستهای روشن و برنامه کارآمد و جامع برای تحقق اهداف از ضروریات محسوب می‌شود و هرگونه ابهام و آشفتگی در سازمان روحانیت براننده این سازمان مهم نخواهد بود.

۲. هماهنگی و انسجام:

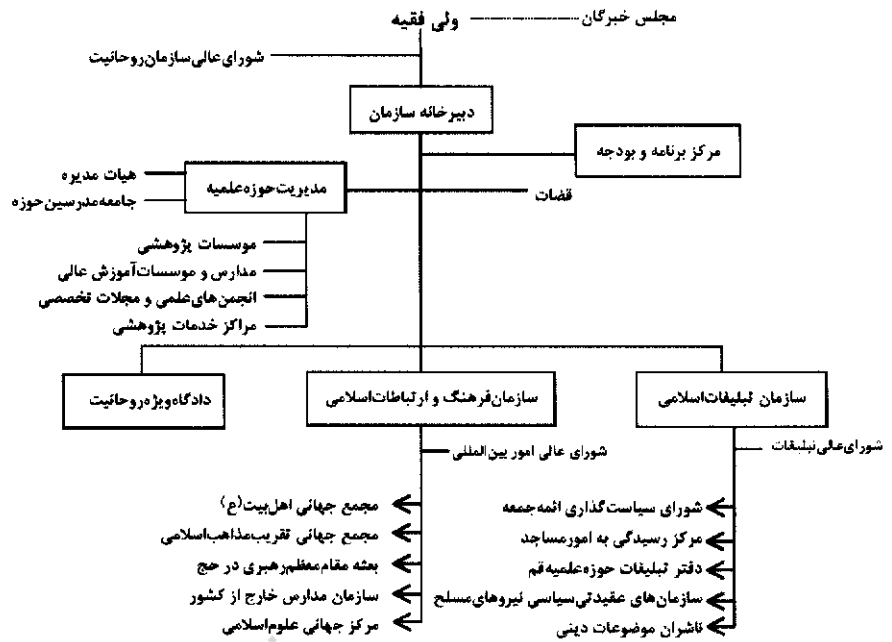
فعالیت سازمان روحانیت لزوماً باید با هماهنگی و انسجام منطقی همراه بوده و از هرگونه پراکنده‌کاری، موازی‌کاری و تداخل اجتناب شود. سازمان روحانیت باید از جهت اداری کاملاً حرفه‌ای و براساس روشها و قواعد روز مدیریت و سامان‌دهی گردیده و خود را از شائبه مدیریت نامنظم و غیرمنضبط بری سازد. لازمه تحقق این امر، استفاده از مدیرترین و مدبرترین روحانیان در ساماندهی

خط‌مشی

در اینجا، خط‌مشی عمدتاً شامل سیاستها و روشهایی می‌باشد که توجه به آنها، فرد روحانی و سازمان روحانیت را در تحقق رسالت خود موفق می‌دارد:

۱. به‌کار بستن دائمی ابزارها (فناوری)، روشها و ادبیات نو، موثر و جذاب در جهت تحقق اهداف، به‌ویژه با بهره‌گیری از هنر و ادبیات.
۲. حفظ مداوم استقلال فکری و مادی از حکومت و گروههای مختلف، به‌ویژه ثروتمندان (در امور شخصی و سازمانی).
۳. حضور صمیمی، جدی و کاملاً حقیقی در میان و عمق زندگی مردم در سطوح مختلف و شفاف‌سازی زندگی شخصی و منابع مالی، به‌طوری که روحانیون، پدر، مادر، برادر یا خواهر دلسوز و امینی برای مردم قلمداد گردند.
۴. بازنگری و اصلاح مداوم مسیر و روش حرکت و ایجاد دایره خودانتقادی.
۵. حفظ وحدت، وفای و اجتناب از اختلاف و تنش در درون مجموعه روحانیت.

تشکیلات سازمان روحانیت

■ سازمان روحانیت باید از جهت اداری کاملاً حرفه‌ای و براساس روشها و قواعد روز مدیریت سامان دهی شده باشد و خود را از هر گونه شائبه مدیریت نامنظم و غیر منضبط بری سازد

مسیرهای جدیدی را در راستای تحقق اهداف، پیش روی آنان قرار دهد.^۴

۵. وارد نشدن به منازعات سیاسی روزمره و یا گرایش به جناحهای سیاسی، فرهنگی و اقتصادی؛ گرچه مشارکت سیاسی فعال و حفظ شعائر و اصول دین در امور سیاسی و اقتصادی کشور جزء اهداف و وظایف روحانیان شمرده شده است. با این همه قرار گرفتن روحانیت در گروهها و جناحهای سیاسی، فرهنگی و اقتصادی و یا جانبداری از آنها در جهت دسترسی به منافع خاص، با هر توجیهی، بسیار خطرناک و مشکل آفرین است. لذا روحانیت باید ضمن پیروی از ولایت فقیه، با در پیش گرفتن یک حرکت مستقل و آزاد، در کنار فراهم نمودن زمینه مشارکت سیاسی مردم و آبادانی کشور، خود نیز مانند سایر شهروندان در این امور مشارکت نماید. براین اساس ورود برخی عناصر روحانی در امور جناحی باید به منزله ورود شخصی آنها قلمداد شود نه مجموعه روحانیان یا سازمان روحانیت.

مختصات فردی روحانی (فکری و عملی)

۱. ایمان و تقوا؛

بدون شک کسی که به عنوان یک روحانی مسئولیت

موجب گردید تا راهکارهای مقبول و شفاف‌تری اتخاذ شود تا سهم قابل اختصاص به امور سازمان روحانیت و روحانیان از سهم امام(ع) در اختیار ولی فقیه قرار گرفته و برنامه ریزی‌هایی جهت مصرف صحیح آن از سوی این مقام از طرف پیشکسوتان حوزه دنبال شود. اصولاً در زمانی که ولی فقیه در جامعه عهده‌دار زعامت مسلمین می‌باشد، طبیعی است که باید کلیه منابع مالی دینی و یا وابسته به دین، به صورت متمرکز در اختیار وی بوده و براساس مصالح کلان مسلمین و سازمان روحانیت بر طبق اصول شرع ساماندهی و مصرف گردد.^۴

۴. ایجاد مسیرهای جدید و رفع ضعفها و کاستیها:

گسترش امور و تنوع و عمق عرصه‌های فعالیت موجب گردیده تا لزوم برخورداری سازمان روحانیت از یک پشتوانه سیستمی و اطلاعاتی به عنوان یک نیاز مبرم روزبه‌روز تقویت گردد. شناخت دقیق تحولات حال و آینده، نیازهای روز مخاطب، موانع و ضعفها و... مسائلی هستند که باید از سوی یک سازمان مشرف و قدرتمند در یک قالب روشمند و سیستماتیک دنبال شود. سازمان روحانیت باید بدون سلب استقلال فکری از روحانیان، همواره ضمن ارائه اطلاعات مربوط به ضعفها و کاستیها،

می‌پذیرد، ضمن برخورداری از مرتبه مناسبی از ایمان، باید ظاهراً و باطناً تقوای اسلامی را مبنای نظر و رفتار خود قرار دهد؛ چنان که امام صادق (ع) می‌فرماید: «کونوا دعاء للناس بغير السننکم»^۵ یعنی ایمان و تقوای عملی یک روحانی باید موجبات رشد جامعه را فراهم نماید. همان‌طور که پیشتر اشاره شد، سازمان باید به گونه‌ای باشد که چنانچه یک روحانی از مسیر تقوا و اخلاق خارج گردید، خودبه‌خود از مقام خود عزل گردد و صلاحیت وی برای انجام این مأموریت خطیر منتفی شود.

۲. علم و تخصص:

یک روحانی بر حسب عرصه و مرتبه فعالیت خود باید از دانش و تخصص کافی برخوردار باشد و چنانچه خلاف این باشد، مسلماً امکان انجام وظیفه، عملاً از او سلب گردیده و در نتیجه نقض غرض خواهد شد. یک فرد روحانی باید در هر موضوعی که وارد می‌شود از اطلاعات و اشراف کافی برخوردار باشد؛ لذا اهتمام به تحصیل با کیفیت مطلوب و در مقاطع عالی و نیز دغدغه‌مندی جهت ارتقاء دائم دانش و مهارت از ضروریات قرار گرفتن در این کسوت می‌باشد. برای نمونه، یادگیری مهارتهای خاص، آشنایی با دانش و فناوری جدید و آشنایی با مجموعه تحولات جهانی در کنار معارف اسلامی بسیار حائز اهمیت می‌باشد.^۶ از آنجا که عرصه فعالیت دینی، چه در محتوا و چه در عمل، بسیار وسیع و متنوع است، طبعاً یک روحانی نمی‌تواند مدعی تخصص در تمامی حوزه‌ها باشد. لذا معقول آن است که هر روحانی متناسب با ظرفیت و استعداد شخصی و ضرورتها، عرصه و موضوع مشخصی را برای فعالیت خود انتخاب نموده و در آن زمینه از جهت علمی و مهارتی، صاحب تخصص گردد و در صورت تامین شرایط، طبعاً جامعه نیز انتظارات خود را از یک روحانی به تناسب تخصص او تعدیل خواهد نمود.

از جمله سایر موارد مرتبط با علم و تخصص، ضرورت آشنایی روحانی با آداب و رسوم اقوام مختلف کشور و سایر کشورهای حوزه مأموریتی خود می‌باشد. پرواضح است که مخاطبان روحانیون از این حیث تفاوت‌های قابل توجهی از یکدیگر دارند. لذا حتی حوزه فیزیکی مأموریت هر روحانی نیز باید ترجیحاً با وابستگی قومی خود وی هماهنگ باشد تا زمینه اثرگذاری وی دوچندان گردد؛ به عنوان مثال، اشتغال یک روحانی از جنوب کشور در شمال یا بالعکس، به دلیل فاصله آن روحانی با فرهنگ، آداب و زبان آن منطقه از میزان تاثیرگذاری وی خواهد کاست و حتی بعضاً به عامل ناکارآمدی روحانی در آن منطقه تبدیل می‌گردد.

۳. اشتیاق، انگیزه و خلوص؛

فردی که داوطلب پذیرش این مسئولیت خطیر

تقویت یک هوشیاری یا تیزبینی در وی میسر نخواهد بود.^{۱۰}

۸. خوش‌بینی، روشن‌اندیشی و گریز از تحجر: در کار تربیتی، یک معلم همواره به شاگردان خود با نهایت خوش‌بینی نگاه می‌کند؛ برای مثال، در محیط یک کلاس هیچ‌یک از شاگردان نباید از دایره عنایت معلم خارج شوند یا برخی افراد مورد غفلت قرار گیرند. داشتن عینک بدبینی نسبت به بخشی از مردم و یا اعتقاد به اصلاح‌ناپذیری برخی طیفها، یک روحانی را در کار خود ناموفق خواهد ساخت. صرف‌نظر از کسانی که زودتر جذب دین شده و در دین خود ثابت قدم می‌مانند، یکی از دلمشغولی‌های فرد روحانی باید پرداختن به افرادی باشد که به هر دلیل امکان جذب آنها تاکنون فراهم نشده یا در ذهن آنها شبهات و سوبرداشتهایی درباره دین رسوخ کرده است. لذا روحانی باید از قدرت برقراری ارتباط با تمامی قشرهای جامعه و تاثیرگذاری بر روی آنها برخوردار باشد.^{۱۱} همچنین، داشتن ذهنی باز، متحرک، پیشرو، نوگرا و نوآور برای یک روحانی بسیار ضروری است و منشاء تاثیرات فراوان خواهد بود. بدون شک یک روحانی باید همواره با حفظ اصول، از هر گونه نوگرایی و نوآوری استقبال نموده و خود نیز خلاق و نوآور باشد.

باید توجه داشت که بیان، رفتار و ظاهر یک روحانی نباید با سایر مردم هیچ تفاوتی داشته باشد و اگر احیاناً تفاوتی مشاهده شود، باید صرفاً در مسیر رعایت موازین شرعی و نیز ادبی که قرار گرفتن در کسوت روحانی آن را اقتضا می‌کند باشد. همچنین روحانیان هیچ نیازی به نامیده شدن با القاب و اوصاف متملقانه و گاه عجیب ندارند و استفاده یا عدم استفاده این القاب از سوی مردم، هیچ تاثیری در حرکت روحانیان نخواهد داشت. بدیهی است گسترش به کاربردن عناوین و اوصاف زائد از سوی افراد در مورد روحانیون، لزوماً برای روحانیت خیرخواهانه تلقی نخواهد شد.

۷. هوش و تیزبینی:

یک روحانی در راهی قدم می‌گذارد که بدخواهان و دشمنان دین همواره به دنبال فریب او، وارونه‌سازی واقعیتها و نیز منحرف‌ساختن وی از مسیر اصلی می‌باشند. از سوی دیگر، لازمه تحقق اهداف یادشده، جامع‌بینی، آینده‌نگری، عمق‌نگری و درک به‌موقع حواشی و مقتضیات می‌باشد؛ لذا برخوردار بودن از هوش و تیزبینی لازمه فعالیت یک روحانی می‌باشد.^{۱۲} یک روحانی باید همواره مصالح کلان اسلام و جامعه اسلامی را در بیان و رفتار خود در نظر داشته باشد که این امر نیز بدون وجود و

می‌شود، بدیهی است که آزادانه و با بینش کافی راه خود را انتخاب کرده و بر مشکلات و پیچیدگیهای این راه واقف است. روحانیان هیچ منتی بر مردم به خاطر پذیرش این مسئولیت ندارند و چنانچه اشاره شد، وظیفه شرعی و نیاز ضروری جامعه از سویی و نیز اشتیاق و علاقه آنها به دین و مردم موجب گردیده تا روحانیون با یک انگیزه ارزشمند و خالصانه و بدون هرگونه تزویر و ریا در این عرصه قدم گذارند.

۴. شجاعت:

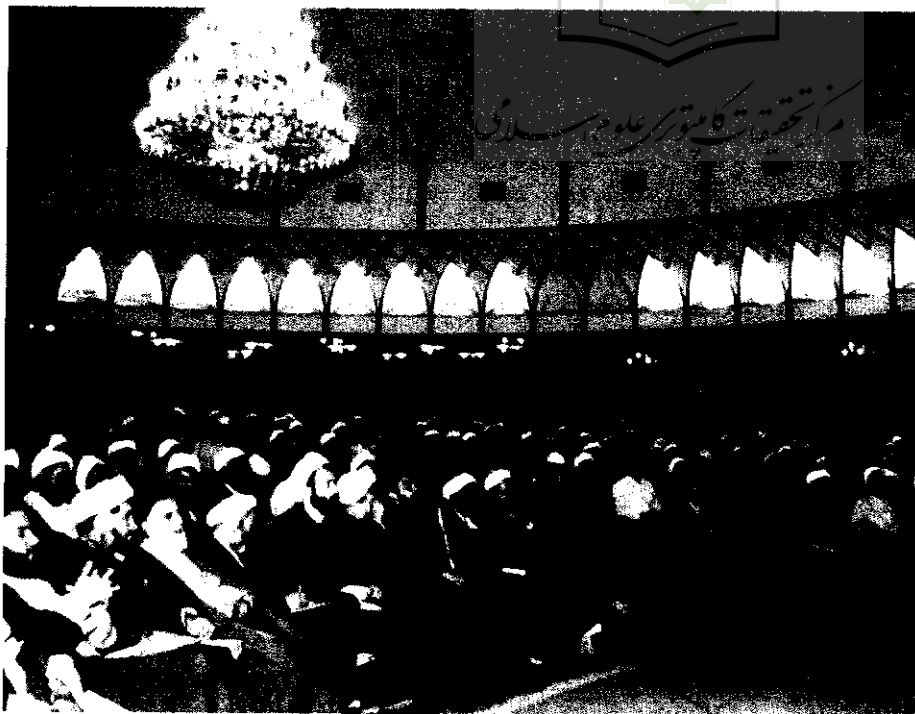
حق‌گرایی و خدمت در مسیر دین، همواره با مخالفت اهل باطل، افراد نادان و مستکبران مواجه بوده است. هر نوع تسلیم، معامله یا عقب‌نشینی، روحانی را از مسیر واقعی خود خارج نموده و نقض غرض محسوب می‌شود. کسی که در کسوت روحانی است با آگاهی از خطرات بالقوه و بالفعل، شجاعانه بر اقامه اصول و شعائر دین پافشاری می‌نماید. همچنین تردیدی نیست که افشاکردن حق و رفع تصورات موهن از ساحت دین، که ممکن است همواره با مقاومت مقدس‌مآبان جاهل همراه باشد، نیازمند شجاعت است.^{۱۳}

۵. صبر و استقامت:

تحقق اهداف یادشده، بدون شرح‌صدر، صبر و استقامت امکان‌پذیر نخواهد بود و لذا اسوه‌قراردادن پیامبر اکرم (ص) و صبر و استقامت در برابر ناملازمات و مشکلاتی که در این راه متوجه یک روحانی و حتی خانواده وی می‌باشد، کاملاً ضروری است. در طول تاریخ اسلام نیز همواره روحانیان، فداکارانه و با بذل جان و مال خود، از اصول و مرزهای دین حراست کرده‌اند.^{۱۴}

۶. حسن خلق و معاشرت:

یک روحانی باید در تمامی عرصه‌های فعالیت دارای حسن خلق و رفتار در میان مردم باشد، به گونه‌ای که اعضای جامعه او را الگوی واقعی خود در زندگی قلمداد کنند. در حقیقت روحانیانی که از قدرت کافی در جذب مردم و نیز برقراری ارتباط دوسویه و فعال با آنها برخوردار نبوده و یا مشهور به برخی رذائل اخلاقی می‌باشند در پیشبرد اهداف روحانیت ناکام مانده و به حرکت مجموعه روحانیان و سازمان روحانیت آسیبهای فراوانی وارد می‌سازند. لذا یکی از ضرورت‌های مقدماتی برای برعهده‌گرفتن این مسئولیت، تمرین برخوردار بودن از حسن خلق و معاشرت در مواجهه با مردم خواهد بود. صداقت و یکرنگی، تواضع و فروتنی، تعادل، وقار، محبت‌ورزی، رعایت قانون، انضباط فردی، نظافت، ورزش و سلامتی، اهتمام به داشتن ظاهر و پوشش مناسب و زیبا و ... بطوری که مردم در سطوح مختلف از هم‌نشینی و مصاحبت با او لذت ببرند - از جمله مصادیق حسن خلق و معاشرت شمرده می‌شود.

■ ■ یک روحانی باید در هر موضوعی که وارد می‌شود از اطلاعات و اشراف کافی برخوردار باشد. لذا اهتمام فرد روحانی به تحصیل با کیفیت مطلوب و در مقاطع عالی و نیز دغدغه‌مندی جهت ارتقاء دائم دانش و مهارت از ضروریات قرار گرفتن در این کسوت می‌باشد

۹. ثبات قدم:

عدم ثبات در مسائل فردی، اجتماعی و سیاسی و نیز تأثیرپذیری از افراد و جریانها، همچنین تغییر مداوم رای و رفتار، در صورتی که بدون انگیزه تکامل صورت بگیرد، باعث سلب اطمینان مردم از روحانی خواهد بود؛ لذا لازم است که یک روحانی در مسائل، بی آنکه دچار تصلب و تجر شود، از ثبات قدم و رای برخوردار باشد.

۱۰. انتقادپذیری:

انتقادپذیری از صفات برجسته‌ای است که فرد برخوردار را عملاً در مرتبه‌ای موفق‌تر از دیگران قرار می‌دهد. یک روحانی موفق هرگز با ایجاد ابهت کاذب، میان خود و دیگران خط‌کشی ننموده و باب نصیحت و نقد را از سوی مردم بر خود نمی‌بندد، بلکه با استقبال از نقد و نصیحت، این امر را زمینه‌ساز رشد و ترقی خود قرار می‌دهد.

۱۱. روحیه مشورت و همکاری:

در اموری که روحانیان متکفل آن می‌شوند، ایجاد فضای مشارکت جمعی و نیز استفاده از مشورت مردم به‌ویژه افراد صاحب‌رای و دیدگاه، بسیار ضروری و کارساز است. حرکت‌های فردی و مستقل از همکاری‌های مردمی معمولاً با موفقیت همراه نیست. چنانکه اشاره شد، مسئولیتی که روحانی برعهده دارد، از سایر مردم سلب مسئولیت نمی‌کند و لذا لازم است که افراد روحانی از پتانسیل فکری و عملی همه مردم در مشاغل مختلف برای تحقق اهداف یادشده حداکثر بهره‌برداری را به عمل آورند. البته در تشخیص بسیاری از موضوعات، استفاده از گروه‌های متخصص اجتناب‌ناپذیر می‌باشد؛ چراکه در بسیاری از عرصه‌ها، روحانی بیانگر حکم شرعی است نه مبین موضوع و یا انطباق‌گر حکم با موضوع.

۱۲. روحیه عدالت‌گرایی و ظلم‌ستیزی:

داشتن روحیه عدالت‌گرایی و ظلم‌ستیزی در میان روحانیان، در طول تاریخ آنان را به پناهگاه و ملجاء مستضعفین و مستمندان مبدل ساخته است. ایستادگی و مقابله در برابر تبعیض و ظلم و نیز تلاش برای گسترش عدالت در جامعه یکی از مختصات است که روحانیان از آن برخوردارند. وجود روحیه بی‌تفاوتی و بی‌حسی نسبت به تفکر و مصادیق ظلم و ستم در جامعه، قطعاً روحانی را به عنصر فاقد صلاحیت تبدیل خواهد کرد. چراکه فریاد یک روحانی در برابر ظلم هیچ‌گاه خاموش نخواهد شد.^{۱۲}

۱۳. ساده‌زیستی و قناعت:

بر فرض این‌که یک روحانی از طریق اشتغال به تجارت و به‌صورتی کاملاً صحیح و قانونی از ثروت زیادی برخوردار شده باشد، باید توجه داشت که اقتضای قرارگرفتن در کسوت روحانیت، ساده‌زیستی و قناعت است. تجمل‌گرایی، اسراف و دل‌بستن به دنیا

از جمله معضلاتی است که یک روحانی و سازمان روحانیت را همواره تهدید می‌کند. البته، طبیعی است یک روحانی نیز مانند سایر مردم باید از حداقل رفاه برخوردار باشد؛ چراکه فقر یک روحانی به حال روحانیت و جامعه بسیار مضر بوده و روحانی را در انجام وظایف خود با مانع و شکست مواجه خواهد ساخت؛ البته قرار گرفتن دائمی روحانی در طبقه ثروتمند، او را عملاً از کسوت روحانیت خارج می‌سازد. از دیگر سو، ساده‌زیستی و قناعت روحانی، موجب می‌شود چشم طمع مستکبران به وی کور شده و باب هرگونه سوءاستفاده از روحانیان بسته بماند.^{۱۳}

۱۴. اهتمام خاص به امور خانواده:

گرچه این ویژگی را در سایر خصایص یک روحانی نیز می‌توان ادغام کرد، اما به جهت اهمیتی که دارد، به صورت مستقل ذکر می‌گردد. همسر و فرزندان یک روحانی نزدیک‌ترین افراد به وی محسوب می‌شوند و طبعاً یک روحانی در اولین گام نسبت به رشد و تربیت دینی و اخلاقی آنها اهتمام داشته و به هیچ وجه از امور فکری و فرهنگی آنها غافل نخواهد بود. طبعاً خانواده، روحانی در کنار خود او الگوی مهمی برای جامعه قلمداد می‌شوند.

۱۵. شادابی و طراوت:

یک روحانی باید در زندگی و کار خود فعال، شاداب، باطراوت و پرنشاط بوده و از هرگونه رخوت، کسالت و یاس به‌دور باشد. یک فرد باید تلاشگر و همواره امیدوار بوده و توجه به اصل حیات‌بخش انتظار فرج، باید در بطن زندگی فردی و اجتماعی او نمایان باشد و بیش از آن که در کارها به نتیجه فکر کند، باید به وظیفه بیندیشد.

سخن آخر

بدون شک در شرایط فعلی، روحانیت شیعه در یک موقعیت استثنایی قرار گرفته و به نظر می‌رسد فرصتهای موجود و پیش‌رو قابل‌توجه‌تر از تهدیدات می‌باشد؛ بدین معنا که پیروزی انقلاب اسلامی از یک سو و رویکرد جهانی به اسلام از دیگر سو، زمینه تحقق اهداف اسلام را فراهم کرده است. لذا پاسخگویی به تازه‌ترین مسائل و پرسشهایی که تحولات سریع حوزه دانش و فناوری نیز بیش‌از پیش بر دامنه آن افزوده است، به‌علاوه کمک به توسعه جهانی اسلام حقیقی با شعار منطق و صلح از مهم‌ترین وظایف کنونی روحانیت قلمداد می‌شود. در چنین موقعیتی هرگونه کوتاهی و تاخیر از سوی روحانیون غیرقابل‌توجه و جبران‌ناپذیر خواهد بود. از زاویه دیگر، در حال حاضر اثبات تجربه موفق انقلاب اسلامی در تاسیس جمهوری اسلامی ایران با رهبری روحانیت، مساعدت‌بخش‌ترین عنصر برای تثبیت اندیشه دینی در کشور و نیز توسعه قلمرو جهانی اسلام قلمداد خواهد شد. ■

پی‌نوشت‌ها

۱. عضو هیات علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

۲. سازمان روحانیت باید در جذب افراد به‌عنوان طلبه حداکثر دقت را معمول نماید. ورود افراد فاقد استعداد، انگیزه و کارایی، حرکت روحانیت را با اختلالات جدی مواجه خواهد ساخت.

۳. استفاده از لباس روحانیت باید براساس ضوابط خاص میسر بوده و هرگونه سوءاستفاده از آن از سوی افراد فاقد صلاحیت، قابل پیگرد و جبران باشد.

۴. شهید مطهری، ده‌گفتار، ص ۳۰۵. «[بودجه روحانیت] راه اصلاحش منحصر سازمان‌دادن به این بودجه است از راه ایجاد صندوق مشترک و دفتر و حساب و بیلان...»

۵. شهید مطهری، همان: «چرا بیکاره و علف هرزه در محیط مقدس روحانی زیاد است به طوری که یک زعیم روحانی مجبور است برای آب دادن یک گل، خارها و علف هرزه‌ها را آب بدهد؟ چرا در محیط روحانی ما سکوت و مسکون و مرده‌وشی بر منطق و تحرک و زنده‌سفتی ترجیح دارد؟... چرا برنامه‌های تعلیمات طلاب و محصلین علوم دینی مطابق احتیاجات روز تنظیم نمی‌شود؟ چرا روحانیون ما به جای آن‌که پیشرو و پیششان و هادی قافله اجتماع باشند از دنبال قافله حرکت می‌کنند؟»

۶. کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۷۸، ح ۱۴۹۹

۷. امام خمینی(ره)، منشور روحانیت: «مجتهد باید به مسائل زمان خود احاطه داشته باشد...»

۸. امام خمینی(ره)، منشور روحانیت: «امروز عده‌ای با زست تقدس‌مایی چنان تیشه به ریشه دین و انقلاب و نظام می‌زنند که گویی وظیفه‌ای غیر از این ندارند. خطر تحجرگرایان و مقدس‌نمایان احمق در حوزه‌های علمیه کم نیست، طلاب عزیز لحظه‌ای از فکر این ماره‌های خوش‌خط‌و‌خال کوتاهی نکنند.»

۹. امام خمینی(ره)، منشور روحانیت: «آنان [روحانیان] در هر عصری از اعصار برای دفاع از مقدسات دینی و میهنی خود موازاتاً و تلخیهایی متحمل شده‌اند و همراه با تحمل آسازها و تبعیدها، زندانها و اذیت و آزارها و زخم‌زبانها، شهادهای گرانقدری را به پیشگاه مقدس حق تقدیم نموده‌اند...»

۱۰. امام خمینی(ره)، منشور روحانیت: «یک مجتهد باید زیرکی و هوش و فراست هدایت یک جامعه بزرگ اسلامی و حتی غیراسلامی را داشته باشد و علاوه بر خلوص و تقوا و زهدی که در خور شان مجتهد است واقعا مدیر و مدبر باشد.»

۱۱. وجود نوعی کلان‌نگری یا انگیزه رعایت مصالح و مقتضیات عمده جامعه عظیم اسلامی در جهان، از ضرورت‌های شایان توجه در این موقعیت حساس قلمداد می‌شود. در حالی که امروز جهان اسلام از هر طرف در معرض تهاجم و فشار استکبار جهانی قرار دارد. بیش از هر زمان رعایت این مصالح اهمیت دارد. از جمله این موارد التزام به وحدت اسلامی و اجتناب از بیان و رفتار تفرقه‌افکنانه میان مذاهب مختلف در جهان اسلام می‌باشد.

۱۲. روحانیت باید تمام تلاش خود را در جهت جذب افراد خوش‌ذات به اسلام - برحسب مراتب مختلف - در تمام نقاط جهان مصروف دارد و هر میزان موفقیت در این مسیر را به فال نیک بگیرد. نباید افراد به صرف تفاوت در ظاهر یا تفکر از دایره عنایت روحانی خارج شوند. لذا هنر روحانیت باید در جذب عناصر گریزان از دین تعریف شود.

۱۳. امام خمینی(ره)، منشور روحانیت: «صدها سال است که روحانیت اسلام تکیه‌گاه محرومان بوده است.»

۱۴. امام خمینی(ره)، منشور روحانیت: «علما، اصیل اسلام هرگز زیربار سرمایه‌داران و پول‌پرستان و خولین نرفته‌اند و همواره این شرافت را برای خود حفظ کرده‌اند...»